

LA LLENGUA OCCITANA AVUI

AITOR CARRERA

1. Presentació

Tot i que no és oficial a la major part del seu domini lingüístic, l'occità sí que té aquesta consideració al Principat de Catalunya. El darrer Estatut d'autonomia ho diu clarament: «La llengua occitana, denominada *aranès* a l'Aran, és la llengua pròpia d'aquest territori i és oficial a Catalunya, d'acord amb el que estableixen aquest Estatut i les lleis de normalització lingüística». L'any 1990 l'occità ja va esdevenir oficial a la Vall d'Aran, gràcies a la Llei 16/1990 del Parlament, també coneguda com a Llei d'Aran, de la qual actualment se'n comença a debatre la necessitat d'actualització. L'any 2010, de fet, com a conseqüència de la recent oficialització de l'occità a tot el Principat, la cambra catalana va aprovar la Llei de l'occità, aranès a l'Aran (Llei 35/2010), que preveu implementar mesures de promoció i difusió de la llengua occitana en diversos àmbits.

El cas és que, tot i haver accedit a l'oficialitat al Principat, la llengua bessona del català continua sent a casa nostra una gran desconeguda. Malgrat el pes històric i literari que ha tingut en la nostra trajectòria nacional, malgrat la importància de la immigració occitana en algunes zones de Catalunya durant algunes èpoques històriques (que testimonia encara l'onomàstica, per exemple), malgrat els lligams de tota mena que uneixen les terres catalanes i occitanes, malgrat la proximitat geogràfica, malgrat els estrets vincles que han tingut l'occitanisme i el catalanisme i la codificació de les respectives llengües, l'occità i Occitània són encara avui elements exòtics per a bona part dels catalans. Encara són molts els que en desconeixen l'existència, els que vinculen exclusivament aquells termes a èpoques remotes medievals o els que hi veuen només un afer trobadoresc o propi de medievalistes, i en definitiva els que, posem per cas, igno-

Portada de la Llei de l'occità, aranès a l'Aran, publicada pel Parlament de Catalunya.

ren que l'aranès, la segona varietat lingüística territorial de la Catalunya administrativa, no és altra cosa que una peça més d'una gran llengua que va de la Mediterrània a l'Atlàntic i dels Alps als Pirineus. El fet de pertànyer a espais estatals diferents és clau a l'hora d'explicar aquest allunyament de dues comunitats que tenen dues llengües extraordinàriament pròximes. Recordem el que deia el gran Joan Coromines (1972: 21): «Si les altres llengües romàniques són germanes, el portuguès i el castellà són bessons, i les llengües d'oc i catalana són una altra parella equiparable.» N'hi va haver alguns, de fet, que fins van arribar a somiar en una gran nació que aniria des dels confins del Llemosí fins a Guardamar, cosa que va haver de ser combatuda —encara no fa un segle— per intel·lectuals catalans com el mateix Coromines, Fabra, Rovira i Virgili, Aramon i Serra, Manuel de Montoliu o Pau Vila, que en un manifest anomenat *Desviacions en els conceptes de llengua i de pàtria*, publicat l'any 1934, no només van refusar «la concepció de la nostra Pàtria com a formada únicament pel territori de l'actual Generalitat», sinó «la concepció que dona a la nostra Pàtria una extensió excessiva, que no ha tingut mai, provinent d'una confusió de catalanisme amb occitanisme».¹

2. El domini lingüístic occità

La comunitat occitana representa la principal minoria lingüística de l'Estat francès, tant des del punt de vista de l'extensió geogràfica com segurament del nombre de parlants. El domini occità inclou ciutats com Bordeus, Pau, Tolosa, Montpeller, Besiers, Marsella, Niça, Clarmont d'Alvèrnia o Llemotges. L'occità, doncs, és parlat en trenta-nou dels departaments meridionals de l'Hexàgon. En vint-i-sis és l'única llengua pròpia, en quatre més ha estat tradicionalment la majoritària, en tres és la varietat històrica de la meitat del territori i en uns altres sis departaments s'usa en un espai encara més reduït (com, per exemple, en una petita part del departament dels Pirineus Orientals, sovint identificat amb la Catalunya del Nord).² Fora de l'Occitània administrativa francesa o *Occitània Granda*, l'occità també es parla a la Vall d'Aran i en una colla de valls alpines situades al llarg de la frontera estatal francoitaliana, a les províncies de Coni (o *Cuneo*) i Torí. De fet, fins i tot hi ha indrets situats a cavall del departament dels Alps Marítims i de les províncies de Coni i d'Impèria on «la conscience culturelle locale revendique l'étiquette occitane» malgrat que els trets lígurs «sont prépondérants» en la parla *roiasca* de la zona (Sumien 2006: 131). Deixant de banda que a l'interior del territori occità hi ha petits illots d'altres llengües (com el lígur a Mònaco, on conviu amb la llengua d'oc, o el peitovísantongès a la Petita Gavateria, a prop de Bordeus), hi ha també enclavaments occitans dins altres dominis, com Sant Estròpi (a la Charanta) o La Gàrdia (a Calàbria, a la província de Cosenza), que en l'imaginari occitanista ve a fer un paper comparable al que fa l'Alguer en l'àmbit català. La llengua també va ser exportada a extenses zones occidentals d'Alemanya pels valdesos (vegeu Lange 1988) i, fa tot just un segle, el felibre Juli Ronjat (1980: 23) encara va

poder sentir-la en alguns punts de Württemberg. L'emigració d'occitans fora del domini ha fet que hi hagi hagut més comunitats escampades pel planeta on la llengua ha —o més aviat potser *havia*— resistit d'una manera desigual el pas del temps: a Carolina del Nord (Valdese), a l'Argentina (Pigüé, a la província de Buenos Aires), a Mèxic, al Quebec... o a París, ciutat que va rebre i rep encara nombrosos *meridionals*. Segons l'advocat Jusèp Sandaran, originari de Canejan, la llengua occitana fins i tot podria haver arribat a arrelar en algun lloc d'Hondures i de les Filipines, de la mà de famílies araneses (Sandaran 1913: 9).

3. Situació actual de la llengua occitana

No descobrirem res si diem que l'Hexàgon és el territori d'un dels aparells polítics més centralistes d'Europa, a més del model que han seguit altres administracions estatals del continent de vocació jacobina o d'inspiració borbònica. En aquest panorama, per tant, no ha de sorprendre que l'occità no sigui oficial a la major part del seu territori. L'article 2 de la Constitució francesa, que va ser modificat l'any 1992, ja situa explícitament el francès —per si abans no quedava prou clar— en una posició jeràrquicament superior a totes les altres llengües parlades a l'Estat: «La langue de la République est le français.» De fet, en el llarg procés d'annexió de la major part de les terres occitanes a França (que té com a fita la derrota occitanocatalana de Muret de l'any 1213, i que culmina amb la incorporació de Niça el 1860), després del famós edicte de Villers-Cotterêts de 1539 només alguns territoris integrats a França de manera tardana van poder mantenir l'ús administratiu de l'occità. L'any 1620 el francès també va passar a ser oficial al Regne de Navarra, independent fins llavors, però els Estats de Bearn van continuar usant la llengua d'oc fins al 1789. El curiós del cas és, però, que en l'època de la Revolució Francesa les institucions republicanes fins i tot es veien abocades a usar l'occità per comunicar-se amb els seus ciutadans meridionals, ja que la gran majoria no coneixien la llengua oficial: «Les bibliographies signalent de même en divers lieux des Déclarations des droits de l'homme mises en patois, des discours faits de même dans les cérémonies civiques, et l'usage subsiste jusque sous la Terreur» (Brun 1973: 492). L'Assemblée Nacional fins va necessitar intèrprets per comunicar-se amb una delegació arribada de Marsella. En aquesta època, però, l'Abbé Grégoire ja proclamava que les llengües diferents del francès eren una relíquia que calia exterminar i que era necessari «consacrer au *plutôt* dans une République une et indivisible l'usage unique et invariable de la langue de la liberté» (citat per Brun 1973: 5). La situació actual, i tot el que s'ha produït en els darrers dos-cents anys amb relació a la llengua occitana, no s'expliquen sense aquesta mena de sentències ni tampoc sense les actuacions que, per acció o per omissió, en deriven.

Fa vuitanta anys Ronjat (1980: 26) assegurava que hi havia deu milions de parlants de la llengua d'oc. Per tant, el francès no va arrelar a Occitània just després de la famosa bata-

Propaganda en occità en un rètol del Roergue.

Retolació bilingüe a Seta, concretament al Mont Sant Clar.

lla de Muret, sinó molt de temps després. Segons l'enquesta promoguda pel ministre Victor Duruy el 1864, en departaments com Arieja, Gers o Avairon, més del 90% de la població desconeixia el francès, i el percentatge superava el 75% en llocs com les Lanes, els Alts Pirineus, Aude, Tarn, Olt o Puèi Domat (vegeu Baldit 1982: 51). De fet, en l'època de Napoleó III fins i tot es van arribar a posar rètols bilingües a l'entrada de poblacions occitanes «pour permettre aux voyageurs de se situer dans des régions où personne ne parlait français» (Castela 1999: 323). Per tant, malgrat que el francès comenci a ser present en certes classes socials o en segons quines viles i ciutats abans d'aquest moment, no és ben bé fins al segle XX, i concretament pels volts de la Segona Guerra Mundial, que es produeix un gran trencament en la transmissió de l'occità que fa que, en poques generacions, la llengua passi a ser minoritària al seu propi territori. Aquest traumàtic trencament de la transmissió generacional és en part una conseqüència del profund desprestigi de la llengua, identificada amb el passat, el tradicionalisme, la vida rural i la manca d'expectatives de promoció social. O més ben dit: una conseqüència del desprestigi associat als *patois* (o patuesos), ja que els habitants d'Occitània sovint no tenen consciència d'usar una mateixa varietat, sinó un parlar d'un magma gairebé infinit de modalitats locals difícilment intercomprensibles que només poden aspirar a usos domèstics.

L'arribada de l'escolarització obligatòria universal i laica a la segona meitat del segle XIX és un dels principals motors de la desoccitanització. L'escola representa el rol d'instrument de deculturació, consolida el desprestigi de les varietats minoritzades i el seu caràcter local, i no estalvia mètodes repressius contra les llengües que no són el francès, com *lo senhal* (que consistia a sorprendre els alumnes que parlaven occità, atorgar-los una penyora i castigar el darrer que cometia la infracció) o els lemes intimidatoris a les parets (*Soyez propres, parlez français*; o bé: *Il est interdit de cracher par terre et de parler patois*). Però hi

ha altres factors que han ajudat a la naturalització del francès. La propaganda nacionalista estatal (amb l'excusa de l'enemic exterior, generalment germànic) i l'exèrcit (servei militar obligatori, alta mortalitat d'occitans en els conflictes armats de la segona meitat del segle XIX i de la primera meitat del segle XX) són dos elements importants que hi han contribuït. De fet, hi ha treballs que assenyalen que en la Gran Guerra van morir-hi al voltant d'un milió de *meridionals*, i que en algunes trinxeres fins i tot s'hi podia sentir donar ordres en occità, cosa que no va evitar que en determinada premsa estatal s'acusés les *gens du Midi*, en aquest i en altres episodis bèl·lics anteriors, de ser per exemple «peu patriotes, peu vaillants en combat» o «mauvais soldats, parce que mauvais français» (Castela 1999: 322). A tot això, que no és poc, sumem-hi totes les transformacions socials i econòmiques dels darrers cent cinquanta anys. L'emigració del camp cap a les ciutats (centres de desoccitanització) o fora del domini també ha facilitat el progrés del francès, i la despoblació de moltes zones rurals —i, per tant, l'envelliment de la població en llocs en què l'acció de l'Estat arriba amb menys intensitat— contrasta amb la multiplicació de residències secundàries en algunes zones d'Occitània, especialment al litoral provençal i llenguadocià, on sovint hi ha hagut una arribada massiva de francoparlants (alguns dels quals, per cert, *pieds-noirs* teòricament *repatriats*), que han fet que, com deia Robert Lafont (1971b: 177), els autòctons s'hagin acabat convertint sovint en un element més del paisatge. Tinguem també en compte altres conseqüències del centralisme, com un sistema de promoció laboral que pot passar sovint per la capital o provocar almenys desplaçaments territorials, la universalització de l'accés als mitjans de masses francesos o el desenvolupament d'una xarxa radial de comunicacions.

A diferència del que passava fa cent anys, doncs, avui l'occità ja no és la llengua hegemònica ni majoritària al seu territori. No disposem de cap estudi realment fiable que en calculi amb precisió el nombre de parlants, però hi ha

enquestes regionals o departamentals que permeten almenys fer-nos una idea aproximada de les dimensions de la comunitat lingüística. Un sondeig recent de la regió Migdia-Pirineus (Région Midi-Pyrénées 2010), per exemple, assenyala que un 18% de la població d'aquesta zona del domini podrien ser locutors d'occità (el 4% tindrien un «très bon niveau», mentre que els que arribarien a un «niveau moyen» s'enfilarien al 14%), i que a més a més hi hauria un 32% de la població amb «au moins quelques notions d'occitan». Si apliquéssim aquestes dades al conjunt del domini, amb quinze milions i mig d'habitants, podríem arribar a la conclusió que la comunitat lingüística occitana tindria avui, comptant-hi els nivells de competència alta i mitjana, tres milions de parlants (que és la xifra que més o menys van repetint diverses fonts),³ o com a mínim uns 2.800.000. Si restringíssim la comunitat lingüística al 4% de «très bon niveau», òbviament, hi hauria només uns 620.000 parlants, menys d'una quarta part de la xifra anterior. Però si hi comptéssim almenys una part dels que assegurin que tenen un nivell mitjà (un grau de competència els límits del qual sovint no deuen ser fàcils de precisar), les xifres serien superiors i s'enfilarien fins per damunt del milió.⁴ El problema és que no totes les enquestes diuen el mateix (vegeu-ne un resum de les més importants a Carrera 2010: 25-31).⁵ Segons el sondeig, podem ser més optimistes o pessimistes. D'aquesta manera, si seguim l'*Étude de l'histoire familiale* de 1999 (o enquesta *Famille*), el nombre de parlants d'occità se situaria entre els 526.000 i els 789.000, tot i que Martel (2007) ja va assenyalar que alguns aspectes de representació territorial o de tipus metodològic obliguen a desconfiar de les conclusions d'aquest estudi.⁶ Si ens refiem de les apocalíptiques dades de Bernissan (2012), que aplica a tot el domini lingüístic les conclusions que afirma haver obtingut al departament dels Alts Pirineus (on altres sondejos han arribat a apuntar que hi podria haver fins i tot un 19% de parlants de la llengua), els locutors d'occità serien tan sols 110.000, menys del 2% de la població. Tanmateix, es tracta d'un altre estudi que cal llegir amb cautela, no només per la caracterització d'allò que s'anomena *locuteur* (clarament restrictiva), sinó per la rapidesa amb què s'exporta a tot el domini un recompte de parlants d'elaboració pròpia fet sense mètodes estadístics, per la facilitat amb què es determina la xifra exacta d'occitanòfons poble per poble (qui hagi fet treball de camp ja sap que és una tasca complexa) o encara perquè no es té prou en compte l'isolament d'alguns parlants de la resta de la comunitat lingüística, parlants que difícilment seran tinguts en compte si no s'usen mètodes de projecció amb una bona estratificació. En tot cas, aquest estudi de Bernissan té la virtut de fer veure que la situació de l'occità és dramàtica. Ho és. La llengua és més parlada en zones rurals que urbanes, més utilitzada per la gent gran que per la gent jove, i per aquells que no tenen estudis més que no pas pels que en tenen. Cal prendre consciència, en definitiva, que l'occità es troba en una situació molt greu —alguns dirien catastròfica— i que, quantitativament, la incorporació de nous locutors no és en cap cas comparable a la desaparició de

Cartell de la Mostra de Cinèma Occitan 2013, un aparador de la cultura i la llengua occitanes, a través de creacions audiovisuals impulsat per la Generalitat de Catalunya.

nombrosos parlants nadius d'edat avançada. Per tant, malgrat que potser avui la comunitat lingüística occitana és encara prou nombrosa en xifres absolutes (sobretot si hi comptem almenys una part dels que tenen un *niveau moyen* a les enquestes), és molt previsible que es produeixi una gran davallada del nombre total d'occitanoparlants en un termini més aviat curt de temps. Pot arribar un moment, doncs, en què es manifesti amb tot el seu dramatism que l'occitanisme modern no ha pogut connectar amb la massa de parlants rurals que encara han rebut hereditàriament la llengua i que avui caminen progressivament cap a la residualització. Tot plegat sembla difícil d'aturar si no es prenen mesures serioses i de gran impacte de manera immediata (cosa que tampoc no sembla senzilla). Però malgrat la duresa de la situació, també cal evitar de caure en *gratificants* simplificacions tremendistes (relativament fàcils a causa de la invisibilitat social de la llengua i de l'existència, per exemple, d'occitanoparlants que no l'usen realment) que només condueixen a la desmoralització col·lectiva i a una major inhibició de l'estat i de les altres institucions amb relació a qualsevol política de promoció de l'occità, i que tenen la còmoda garantia d'avançar-se al diagnòstic que potser caldrà fer ben aviat (i la *recompensa* de poder brandar fàcilment un *jo ja ho deia*). Si, segons Bernissan, hi ha almenys dues desenes de milers de *neolo-*

XI^{en} CONGRÈS INTERNACIONAL Associacion Internacionala d'Estudis Occitans

Universitat de Lhèida · Del 16 al 21 de junh de 2014

Imatge anunciadora de l'XI^{en} Congrès Internacional de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans.

Logo de la Càtedra d'Estudis Occitans.

cutors (molts dels quals, després de recuperar l'occità deliberadament, previsiblement transmetran, potser no exactament les varietats territorials tradicionals, però sí la llengua o a vegades fins i tot una forma de llengua que s'hi acostarà), és com a mínim exagerat de dir que «En 2050 il demeurerà une centaine de locuteurs natifs» (Bernissan 2012: 493). L'occità quedarà en una situació d'extrema marginalitat social en el territori en què ha estat parlat durant segles. Això, ben mirat, ja és així. El que resulta urgent, en tot cas, és saber quins mecanismes cal aplicar per fer que aquesta situació sigui reversible, o almenys perquè no sigui definitiva. Subscriurem el que diu Sumien (2013): hi hagi 110.000 parlants o n'hi hagi tres milions, la situació és «inacceptable».

Tot i la gravetat dels fets, en el darrer mig segle també s'han produït petits avenços en la promoció i en el reconeixement de la llengua, especialment en l'àmbit de l'escola. L'aprovació plena de patetisme de la Llei Deixonne fa poc més de seixanta anys va despenalitzar l'ensenyament de les dites llengües *regionals* i va suposar sobretot una «réparation nominale» (Lafont 1971a: 218). Algunes disposicions ministerials com —entre altres— les circulars Savary de 1982 han permès impulsar l'ensenyament d'aquestes varietats. La creació del CAPES (*Certificat d'Aptitude au Professorat de l'Enseignement de Second Degré*) l'any 1991 va

suposar la professionalització del professorat de llengua d'oc. I darrerament s'han succeït alguns episodis que permeten intuir un lleuger canvi d'orientació envers les llengües *regionals*, com per exemple que s'hi faci referència en l'article 75 de la Constitució en tant que patrimoni republicà, o com el fet que aquest mateix 2013 l'Assemblea Francesa hagi fet un petit pas més en el reconeixement de l'ensenyament de les varietats minoritzades de l'Hexàgon en l'ensenyament públic.

És evident que alguna d'aquestes novetats de darrera hora difícilment tindran conseqüències pràctiques evidents i que no aconseguiran en

cap cas de frenar la substitució lingüística si no van acompanyades d'altres mesures molt més importants. Però també és cert que la tenacitat és una de les grans virtuts del moviment occitanista, que gaudeix d'una mala salut de ferro des de la reserva a la qual ha estat confinat. Malgrat la dificultat de la situació, la promoció de la llengua i de la cultura occitanes adopta formes molt variades i inclou des de federacions d'organitzacions occitanistes que gestionen espais culturals a diferents ciutats (com l'Ostau Biarnés a Pau, l'Ostal d'Occitània a Tolosa, l'Ostau de Provença a Ais de Provença o l'Ostau dau País Marselhés a Marsella), a agrupacions i organismes que es dediquen a la protecció del patrimoni etnològic i musical (l'Associacion Cordae o el Conservatòri Occitan de Tolosa), passant per federacions de professors de l'anomenada *Education nationale* (com la Federacion dels Ensenhaires de Lengua e de Cultura d'Òc, la FELCO). Des de serveis d'ocupació per a occitanoparlants (el Servici de l'Emplec) fins a iniciatives formatives com l'Escòla Occitana d'Estiu, la Universitat Occitana d'Estiu, els cursos per correspondència del Collègi d'Occitània o fins i tot els *estagis* dels Centres de Formacion Professional Occitans (els CFPO). Des de centres de documentació o de recursos amb suport institucional (l'Espace Occitan de Draonier, el CIRDOC de Besiers, el CROM de Tolosa) fins a *chargés de mission* que han de promocionar moderadament la llengua i escoles associatives bilingües que són un exemple modèlic d'autoorganització (les *Calandretas*). Mentre van proliferant alguns *estanguets* (bars o locals on l'occità és deliberadament un instrument de comunicació), es consoliden els festivals en què la cultura i la llengua occitanes no tenen un paper completament folklòric o antropològic (la multitudinària Estivada de Rodés, l'Hestiv'òc de Pau, l'itinerant Total Festum del Llenguadoc-Rosselló...). La literatura contemporània, a més, té prestigi i qualitat (Max Roqueta, Joan Bodon, Bernat Manciet...), i els grups de música que canten en occità (que han succeït a la Nòva Cançon de Claudi Martí) són coneguts més enllà

de l'occitanisme, amb un ampli repertori d'estils, molts dels quals adreçats a la gent jove. De fet, malgrat que les iniciatives polítiques occitanistes no han acabat de rutllar del tot (deixant de banda alguna experiència com el Movement Autonomista Occitan, que als anys setanta va aconseguir bons resultats a les valls administrativament italianes), algunes campanyes de difusió de la llengua han aconseguit èxits importants, com la retolació bilingüe dels carrers de Tolosa o la presència de l'occità al metro d'aquesta mateixa ciutat. Entre les nombroses iniciatives de promoció de la llengua, citem el *labèl Òc per l'occitan*, que edita un anuari d'establiments i serveis de tot el domini (que van dels elaboradors de vi als despatxos d'advocats) on es tolera o s'usa la llengua amb normalitat.

L'occità, doncs, ha reulat socialment fins al punt que un habitant d'Occitània pot arribar a desconèixer-ne l'existència. Però també és cert que avui les capes més afrancesades o directament franceses de la població n'admeten més desacomplexadament la promoció, que l'occitanisme s'alimenta sovint d'una militància jove formada en centres urbans desoccitanitzats i que algunes mobilitzacions occitanistes com les manifestacions que s'han dut a terme en els darrers anys a Besiers, Carcassona i Tolosa han arribat a atreure desenes de milers de persones. La mateixa ciutat de Lleida és un exemple de la vitalitat de les activitats relacionades amb la llengua i la cultura occitanes, que tanta relació tenen amb el nostre país. D'ençà de 2005 la Universitat de Lleida disposa d'una Càtedra d'Estudis Occitans, i d'aquest mateix centre en surten enguany els primers graduats en Estudis Catalans i Occitans, una titulació única a

tot l'Estat. En aquesta ciutat, on el 1313 es van atorgar a la Vall d'Aran una sèrie de privilegis que van permetre la seua vinculació política definitiva a Catalunya, també ha nascut —de la mà de la Generalitat— la *Mòstra de Cinèma Occitan* que cada any visita desenes de poblacions de la part meridional de l'Hexàgon, hi té seu alguna editorial privada com Pagès Editors (que disposa de quatre col·leccions en llengua occitana), s'hi convoquen els premis de curtmetratges *Llanterna Digital* (amb què la Coordinadora de Serveis Lingüístics de Lleida promou l'ús cinematogràfic del català i de la llengua d'oc) i també el *Prèmi del raconte en occitan* (conduït per l'Institut d'Estudis Ilerdencs). A més, s'hi celebra un *Any d'Occitània* impulsat per la Paeria que precedeix l'Onzè Congrés de l'Associació Internacional d'Estudis Occitans, que l'any vinent atreurà a la Universitat de Lleida investigadors interessats en la llengua de Frederic Mistral que arribaran fins i tot d'Amèrica, del Japó i qui sap si d'Oceania. Malgrat la difícil situació de l'occità a l'Estat francès (i, de fet, també en zones perifèriques com la Vall d'Aran, on recula davant del castellà),⁷ la llengua d'oc continua sent el vehicle d'una importantíssima literatura medieval, però també l'eina d'expressió d'una de les comunitats lingüístiques encara quantitativament més importants de la Unió Europea. El futur de la llengua occitana es decidirà, evidentment, al seu territori. Però és innegable que, en el context actual, Catalunya també té l'oportunitat de demostrar que actua de manera responsable envers la seua principal minoria territorial, i de posar en evidència que la diversitat lingüística, en què alguns han vist un problema, és realment una riquesa que cal preservar.

¹ A Rafanell (2006: 1183) hi podeu trobar una reproducció de la pàgina d'*El Matí* en què apareix aquest manifest. Sobre les complexes circumstàncies que l'envolten, podeu veure Rafanell (2006: 1139-1202).

² Sobre tot plegat, vegeu Sumien (2006: 139). Sobre els límits del domini occità, podeu veure també l'excel·lent resum que en fa aquest lingüista (Sumien 2006: 127-139), on es repassen, i si cal es modifiquen, dades anteriors que van des de l'històric treball de Tourtoulon i Bringuier (1876) fins a Ronjat (1980, I) o Fontan (1997), posem per cas.

³ Vegeu, per exemple, la base de dades Euromosaic o el web de la Generalitat de Catalunya (mentre que d'altres fonts com, posem per cas, Ethnologue, atribueixen a l'occità dos milions de parlants). De tota manera, aquests tres milions deriven de l'extrapolació a tot el domini de xifres d'enquestes anteriors amb característiques diferents a la de Migdia-Pirineus de 2010, i qui sap si de categories diferents d'aquests mateixos sondejos. En l'enquesta de Llenguadoc-Rosselló de 1991 s'assenyalava —en resultats bruts— que un 28% de població declarava que era capaç de parlar occità, que un 10% l'usava de tant en tant i que un altre 10% l'utilitzava sovint o quotidianament, cosa que faria aproximadament un 20% de parlants més o menys regulars, amb un 16% del total que parlava «bien» l'occità (Hammel i Gardy 1994: 182). Les enquestes de 1997 a Llenguadoc-Rosselló i a Aquitània situaven els que usarien la llengua sovint o quotidianament entre un 5% i un 6%, però deien també que hi havia un 19% de població que sabia parlar occità. La «baisse assez spectaculaire de la compétence en occitan» entre 1991 i 1997 sembla que potser cal atribuir-

la, entre altres coses, al fet que la primera enquesta no era telefònica, i que per tant generava respostes menys espontànies (Boyer 2001: 333).

⁴ Tot plegat, en funció de qui es dediqui a analitzar les dades, pot conduir a les típiques controvèrsies sobre la xifra de parlants d'occità, darrerament de moda, en què uns compten diferents graus de competència i d'altres només els que declaren tenir un nivell alt (per exemple, Lamuela 2012, que situa en un 4% els occitanoparlants basant-se en els majors de quinze anys de l'enquesta d'Aquitània del 2008 perquè «és una regió més diversificada»; tot i que, de fet, l'enquesta de Migdia-Pirineus de 2010 també dona un 4% general per als parlants amb un «très bon niveau à bilingue»). En tot cas, mentre l'enquesta d'Aquitània de 2008 (Région Aquitaine 2009) assenyala un 9% de parlants de nivell alt i mitjà, la de 2010 de Migdia-Pirineus (Région Midi-Pyrénées 2010) indica que hi ha un 18% de locutors —el doble— comptant els dos graus de competència. Això deu voler dir que les enquestes potser apliquen criteris diferents a l'hora de catalogar els parlants de nivell mitjà. Al mateix temps, podria ser un símptoma que aquesta categoria inclouria a vegades des de persones amb una competència prou bona (i que, per tant, no cal oblidar a l'hora de fer números) fins a individus potser difícilment catalogables com a parlants.

⁵ La primera gran enquesta moderna regional de referència és la de Llenguadoc-Rosselló de 1991, que comentem a Carrera (2011: 28). Lamuela (2012: m) no entén que l'utilitzem per fer extrapolacions perquè té vint anys d'antiguitat (tot i que ell se serveix d'enquestes que en

tenen quinze per justificar certes coincidències estadístiques). Tanmateix, l'enquesta de 1991 no només és un dels sondejos més coneguts, citats, estudiats i difosos (definit com «la première recherche quantitative correctement menée»; Cichon 2001: 335), sinó que en el treball de Carrera (2011: 28-31) es comenten també almenys mitja dotzena d'enquestes més sobre les quals s'adverteix que permeten «ser més optimistes o pessimistes, segons el cas». D'altra banda, les precaucions amb què encaràvem les dades de l'enquesta de 1991, i en especial la seqüència preventiva en mode condicional (dèiem concretament: «Si apliquéssim aquestes dades al conjunt del domini lingüístic, arribaríem a la conclusió [...]») han desaparegut en la cita que Lamuela fa de Carrera (2011), ja que només reproduïu «que la quantitat de parlants regulars d'occità podria situar-se al voltant dels tres milions de persones». També oblida, per cert, la frase que arribava després: «n'hi podria haver un milió i mig –la meitat– que usarien la llengua sovint o cada dia» (Carrera 2011: 28).

⁶ En tot cas, la xifra indicada per l'enquesta *Famille* coincidiria, aproximadament, amb els càlculs que fan altres sondejos sobre el nombre de parlants amb una competència més elevada en occità o amb els que en fan un ús diari.

⁷ Malgrat la visió idealitzada que en alguns sectors de l'occitanisme es té de la Vall d'Aran, justificada per l'oficialitat, la presència escolar de la llengua i la seua visibilitat pública en alguns àmbits, el cert és que les dades de la darrera *Enquesta d'usos lingüístics de la població* del Principat (Secretaria de Política Lingüística, Idescat 2008: 157) assenyalen que només un 23,4% dels aranesos tenen l'occità com a llengua *habitual*, mentre que el castellà arriba al 38%. Això no impedeix a Lamuela (2012: n) de dir que «La presència a l'escola i l'administració ha aconseguit d'aturar un procés de substitució lingüística altrament imparable». Igualment, resulta massa còmode i simplista d'atribuir la «situació problemàtica» de la llengua «a la forta immigració rebuda en condicions de subordinació lingüística». Aquest és avui, malauradament, un argument encara massa recurrent a l'hora de buscar una justificació per a la ineficàcia de les polítiques lingüístiques de promoció de l'aranès. Una observació, encara que sigui superficial, de la realitat aranesa —i no precisament només dels usos lingüístics dels que han arribat a la Vall d'Aran en els darrers temps— permet contradiir qualsevol temptació de diagnòstic triomfalista que proclami haver *aturat* el procés de substitució lingüística de l'aranès per l'espanyol.

Bibliografia

- BALDIT, J. P. *Occitània*. Barcelona: La Magrana, 1982 (traducció catalana de l'original francès de 1978, París: L'Harmattan).
- BERNISSAN F. «Combien de locuteurs compte l'occitan en 2012?». A: *Revue de Linguistique Romane*, 76, 2012. P. 467-512.
- BOYER H. «Enquêtes quantitatives sur les images et les usages de l'occitan en Aquitaine et en Languedoc (1991-1997)». A: BOYER H., GARDY PH. (eds.). *Dix siècles d'usages et d'images de l'occitan. Des troubadours à l'Internet*. París: L'Harmattan, 2001. P. 333-334.
- BRUN A. *Recherches historiques sur l'introduction du français dans les provinces du Midi*. Ginebra: Slatkine, 1973 (reproducció de l'original de 1923).
- CARRERA A. *L'occità. Gramàtica i diccionari bàsics (occità referencial i aranès)*. Lleida: Pagès Editors, 2010.
- CASTELA P. *Occitanie. Histoire d'une aliénation*. Milhau: Éditions du Beffroi, 1999.
- CICHON P. «Remarques sur les recherches de terrain en domaine occitan». A: BOYER H., GARDY PH. (eds.). *Dix siècles d'usages et d'images de l'occitan. Des troubadours à l'Internet*. París: L'Harmattan, 2001. P. 335-341.
- COROMINES J. *El que s'ha de saber de la llengua catalana*. Ciutat de Mallorca: Moll, 1972 (5a. ed.; 1a. ed. de 1954).
- FONTAN F. *La nazione occitana: i suoi confini, le sue regioni*. Pease: Ousitanio Vivo, 1997 (traducció italiana de l'original francès de 1969).
- HAMMEL E., GARDY PH. *L'occitan en Languedoc-Roussillon 1991*. Perpinyà: Trabucaire, 1996.
- LAFONT R. *Décoloniser en France. Les régions face à l'Europe*. París: Gallimard, 1971a.
- LAFONT R. *La revolución regionalista*. Barcelona: Ariel, 1971b (traducció espanyola de l'original francès de 1967, París: Gallimard).
- LAMUELA X. «La llengua occitana: caracterització i situació actual». A: BALAGUER C., POJADA P. *Diccionari català-occità occitan-catalan*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 2012. P. a-r (reproducció d'un article de 2012 a *Mot so razo*).
- DE LANGE A. *Dreihundert Jahre Waldenser in Deutschland. 1699-1999*. Karlsruhe: Evangelischer Presseverband für Baden, 1988.
- MARTEL PH. «Qui parle occitan?». *Langues et cité*, 10, 2007. P. 3.
- RAFANELL A. *La il·lusió occitana*. I-II. Barcelona: Quaderns Crema, 2006.
- Région Aquitaine (2009): *Enquête sociolinguistique. Présence, pratiques et représentations de la langue occitane en Aquitaine*. Document electrònic: http://aquitaine.fr/IMG/pdf/Enquete_linguistique.pdf, 42 p. Dades completes disponibles a: http://aquitaine.fr/IMG/pdf/Avril_2009_-_Resultats_complets_enquete_sociolinguistique_occitan_en_Aquitaine.pdf (consulta: 1 de setembre de 2012 i 25 de juny de 2013).
- Région Midi-Pyrénées (2010): *Présence, pratique et perceptions de la langue occitane en Région Midi-Pyrénées*. Document electrònic: http://www.midipyrenees.fr/IMG/pdf/Enquesta_sociolinguistica-oc-Midpyr.pdf, 98 p. També disponible a: <http://www.midipyrenees.fr/IMG/pdf/EnqueteOccitan.pdf> (consulta: 1 de setembre de 2012 i 25 de juny de 2013).
- RONJAT J. *Grammaire istorique [sic] des parlers provençaux modernes*, 1980. I. Ginebra, Marsella: Slatkine, Laffitte (reproducció del volum original de 1930).
- SANDARAN J. *La Vall d'Aran [sic] i els catalans*. Barcelona: Tallers d'Arts Gràfiques Henrich i Comp, 1913.
- SUMIEN D. *La standardisation pluricentrique de l'occitan. Nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie*. Turnhout: Brepols, AIEO, 2006.
- SUMIEN D. «I a combat: amb 110.000 o 3 milions de parlants». *Jornalet*, 8-7-2013. Document electrònic: <http://opinion.jornalet.com/lenga/blog/583/i-a-combat-amb-110-000-o-3-millions-de-parlants> (consulta: 11 de juliol de 2013).
- TOURTOULON CH. DE, BRINGUIER O. *Étude sur la limite géographique de la langue d'oc et de la langue d'oïl (avec une carte)*. París: Imprimerie Nationale, 1876.